

Cipőcsokor

I.

Nagyapám szemei sötétek és nyugalmasok voltak, az ajka keskeny és mozdulatlan. Egy félszigetről jött, túl a vízen, hol a félsziget másik része eltűnik a láthatár mögött, ott, hol görbül a föld, s a másik félteke az éjbe borul már. Nagyapám ifjú korában bányász volt – egy napon másik és külön tárnára bukkant, amit maga ásott tovább. Ércet talált, a föld mélyében szétverte őket, különös módon izzasztott és pácolt mindent, és egy különös és új fém hozott ki a földből. Nagyapámnak széles, fehér homloka volt. Ez a homlok is egy tárna volt, és a csontrétegek mögött csákányok és lapátok dörömböltek, és feszegették az agy puha ércét, és mély barázdákat ástak, be a homloktól, végig a koponya alatt a nyúltagyvelőig. Gondolatokat és akaratoakat és terveket és kemény köveket ástak a lapátok, oly mélyen, oly mélyen, ahol senki se járt még. Nagyapám évekig próbálgatta az érceket, forrasztotta csövekben, és kavarta ólomedények fenekén. Azután csillogó köveket cserélt be, aranyat vett, és próbálta, mit lehet tenni arannyal. Azután vasutakat épített, s messze földről pénzt hozatott. Nagyapám fejjel nagyobb volt mindenkinél, és rettenetes homloka volt: féltek tőle, nem értették, mit akar. Irtatott erdőt, kereskedett, becserélt mindent, de úgy, hogy a végin ahhoz, amit ő kapott, visszaszerezte azt is, amit adott érte. Már nagyapám is híres és rettegett és csodált ember volt, rengeteg pénzt halomba rakott, s körülzárta magát, és körülzárta vele ijesztő és érthetetlen fejét, melynek mélyében, a nyúltagyvelő mögött, már akkor táplálta apámat. Mikor meghalt, e fejet baltával kellett széttörni az orvosoknak, hogy a velőhöz jussanak: s a velő egy darabban s rengve állt meg a csontgömb eresztékei közt, s oly súlyos volt, mint a nehéz föld.

II.

Apámat megfeszült gonddal nevelték.

Fiatalon Párizsba és Angliába került, Marseille ostromában részt vett, izmait és bátorságát ütköztetek edzették sziklakeményre. Afrikába ment, s az

arab napfény sötétbarnára festette bőré. Visszatérve, emberek csoportosultak köréje, mozgalmak indultak, hullámgyűrűk verődtek, melyek fellökték őt hátukra. Azt hiszem, apám szónoknak volt legnagyobb: csodálatos szép hangja volt és lobogó, szép szavai. Legendák keringenek arról, ahogy hatni tudott. A fölvert indulatok és szenvedélyek libegő magasságában oly keményen s biztosan ült, mint a pilóta két megfeszült vászonlap között: kezében a kormány, szemei a légörvényekbe fúrva. Azt mondják, szívremegtetően szép volt, mikor beszélt.

Apámnak később tetteiben kellett felelnie azért, amit szavakban hirdetett. Megváltozott tömegek álltak mögötte és szembe vele: színek és lobogók átalakultak. Apám kevés és elszánt emberrel indult, és nemsokára sikerült neki az, ami századokig nem sikerült még hadvezérnek. Egy harmadik országnak érdeke volt, hogy két másik országot ne kössön össze semmi: és apám akkor beszorította koponyáját a kettős heglánc közébe, mely ama két országot határolta egymástól, és koponyájával szétfeszítette azt a két országot. A rianás egy földrészt remegtetett meg: a térképen színfoltok futkostak ijedten, nem tudva helyök, hol álljanak meg véglegesen. De apám összefogott néhány szálat, s felülről elrendezett néhány vonalat. Ott, ahol nem engedett a föld, hosszú, kék kígyókat eresztett ki kezéből, amik beleharaptak a földbe: minden pikkelye e kígyónak egy katona volt. Új sorompókat csinált, és határvököket vert le nyílt országutakon. Rettentő kavardás volt, aztán úgy látszott, minden elsimul, beletörve minden ebbe az új keretbe, amit apám két kemény ujja fogott össze: De közbejöttek a természet erői is: téli fagy s nyári hőség, s még a Hold is jött: apály és dagály feszegette a föld merev rétegeit: a néprétegek megfeszültek egymáson, s csúszni kezdtek a felső rétegek, s egyszerre összeomlott minden. Apám állt, és tartotta nyakát: nekidőlt háttal a romba dőlő falnak, nem hagyta magát. S még megmentett egy országot, ahol világra jöhöttem.

III.

Huszonnégy éves koromban apámhoz hasonlítottam és nagyapámhoz. A szemeim és szemöldököm ama bányászé volt: szájam és homlokom apám holt képe körül kísértett. Magas hegyek közül, felhős országból kerültem vissza a városba, és csak homályosan láttam az utat. Tudtam, hogy erdőkből, völgyek mögött, kőházak mögött feszülten leskelődnek rám szemek a ravaszul leeresztett szemhéj mögül, és feszülten várják: mit akarok majd s mik a terveim. Magam is remegtem az akaratomtól s amaz ismeretlen s lappangó tettektől, melyek bujkálnak már bennem, tudtam róluk, hogy már ott vannak

valahol csontjaim és húsom között. Félttem és idegenkedtem magamtól. Nem szerettem nézni az izmaimat: oly fenyegetően duzzadtak s vonaglottak a síkos bőr alatt. Mint megfeszült fíjat és tútelített leydeni palackot: úgy hordtam magamat – kellemetlen és viszolygó érzéssel, elfordítva a szemem.

Mikor a városba visszakerültem, őszt volt. Falvakból és tavak mellől visszatértek az emberek, az utcák bizsergettek, szikráztak a ruhák. Délután erősen kisütött a nap, kabátomat felküldtem, és sétáltam én is. Untam magam, és ez oly jó volt, oly csöndes. A bástya mögé kerültem le, a folyó túlsó partján. Eszembe jutott egy írás, melyben apámról olvastam. Akkor, a népek csatája előtti napon, amaz eszeveszett s végső robbanás előtt: apám itt e bástyafal megett sétált úgy, mint én, csöndes és megbékélt szívvel. Feljegyezték, hogy vörös volt az ég, alkonyodott, s hogy apám a bástya túlsó végére érve megfordult, s percekig nézett szembe a lemenő nappal.

Hat óra volt. Megfordultam, mosolyognom kellett. A bástya mögött vörös volt az ég, s kemény körvonalakban váltak el a szögletekbe futó kövek. Az egyik kövön egy asszony állt, és tipegve, aggódalmasan nézett maga elé. Talán félméternyi magasság lehetett, amin le akart jutni. Tanácstalanul nézett körül.

Néhány perc múlva vettem észre. Odamentem, és a kezemet nyújtottam. Fogja meg, mondtam.

Megfogta és leugrott a kőről. Kérte, hogy kísérjem végig a lépcsőkön, és míg kísérem, beszélt. Férfijéről beszélt nekem és valami hosszú, uszályos ruháról, amin sötétsárga szalag húzódik végig, s melynek uszálya a lépcsőkön oly szépen folyik le, mint egy hullám. Tubarózsáról is beszélt, úgy értettem, hogy a tubarózsának az uszály végén kell lenni s a szoknya körül. Erről beszélt sokat, s hogy a tubarózsából most már parfümöt is csinálnak.

A lépcső végén megállt, nyugodtan mosolygott, s megint zavarba jött. Ránéztem, s fáradtan vártam.

– A cipőm – mondta –, a cipőcsokrom kioldozott megint... borzasztó...

Egy lépcsővel álltam feljebb. Lehajoltam, és ő föltette lábát arra a lépcsőre. A csokornak két kioldozott végét fogtam meg, s össze akartam hurkolni. De nem ment: nagyon lent volt a cipő két utolsó gombja, s a szoknyát nem hajtotta vissza eléggé. Egy percig babráltam ezzel.

– Nem megy... – hallottam idegesen és türelmetlenül, magasan a fejem fölött... – Hagyja, kérem... Lejjebb kellene...

Egy kicsit lejjebb hajoltam. A vér arcomba futott, s felszaladt homlokomon. Csigolyám megroppant. Mi ez, mondtam, s egy kicsit összeszorítottam a fogam.

Most majdnem a gombig tudtam húzni a csokrot. Már majdnem összekötöttem, de éreztem, hogy a másik vége ki akar csúszni ujjaim közül.

– Nem megy... – hallottam újból.

– Mi ez, mondtam. Nem tudom megkötni? – és összeszorítottam a fogam. Egy centiméterrel kellett volna még lejjebb hajolnom. Állam mellemnek feszült. Sötét hullámok lobogtak lábaim felől: egy rettenetes vérhullám. Már akkor tudtam, mi lesz. Megpróbáltam, le tudom-e hajtani másik lábam, mely a lépcsőbe akadt. Kinyitottam a szájam... valami szájalmas dagadás nyöszörgött kifelé... kegyelmet akartam kérni, siránkozva s rettenetes rémülettel szívemben... de már késő volt. Csigolyám még egyet ropant, siket és pattanó hangot adott. Még hallottam a távolodó dobokat peregni. A vér szájamon buggyant ki először. Lassan eresztettem el fejem, és odafektettem a kőre.

Így halt ki családom.

(Elbeszélések I. Esik a hó – Ballada a néma férfiakról – Találkozás egy fiatalemberrel – Két hajó. Akkord, Budapest, 2001. [Karinthy Frigyes Összegyűjtött Művei 2.] 7–13. old.)